

Tadqiqot **uz**

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

CONFERENCES.UZ

**31 ЙУЛ
№30**

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 30-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
4-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
30-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-4**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
30-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-4**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 30-күп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 июль 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулdir.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ
ЖАМИЯТИМИЗДА ТУТГАН ЎРНИ**

- 1. Рахматулла Нуримбето**
ШАНХАЙ ҲАМКОРЛИК ТАШКИЛОТИ: ТРАНСФОРМАЦИЯ СЦЕНАРИЙЛАРИ.....7

СОЦИОЛОГИЯ ВА ПОЛИТОЛОГИЯНИНГ ЖАМИЯТИМИЗДА ТУТГАН ЎРНИ

ШАНХАЙ ҲАМКОРЛИК ТАШКИЛОТИ: ТРАНСФОРМАЦИЯ СЦЕНАРИЙЛАРИ

Рахматулла Нурибето
Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия
университети мустақил изланувчиси
Телефон: 998 93 5111531
n.rakhmatulla1977@gmail.com

Аннотация. Бундан 20 йил муқаддам ташкил топган Шанхай ҳамкорлик ташкилоти (ШХТ) катта тараққиёт йўлини босиб ўтди. Вакт ўтиши билан тузилманинг “таянч кучлари” ҳисобланган Хитой ва Россиянинг ташкилотга нисбатан стратегияларида сезиларли ўзгаришлар юз берди. Шунингдек, Ҳиндистон ва Покистоннинг унга 2017 йилда доимий аъзо бўлиб кириши курчал мутаносиблигини ўзгаририб юборди. Ушбу омиллар ва ташкилотдаги институционал муаммолар ШХТ келажакда қайси тараққиёт йўлидан бориш масаласини кун тартибига қўймоқда. Муаллиф тузилма трансформациясининг асосий уч сценарийсини келтирган.

Калит сўзлар: ШХТ, трансформация, минтақавий хавфсизлик, геосиёсий жараёнлар, “Россия-Хитой” тандеми, “Москва-Дехли-Пекин” учлиги, “Катта Евроосиё”, “Бир макон, Бир йўл”, Афғонистон.

ШХТнинг қайси тараққиёт йўлидан бориш масаласи, айтиш мумкинки, унинг қарор топишидан бўён олимлар, шу жумладан, ўзбекистонлик эксперталар дикқат марказида бўлиб келган. Масалан, сиёsatшунос Ф. Толивовнинг 2004 йилда чоп этилган таҳлилий мақоласида тўртта сценарий башорат қилган: 1) ташкилотнинг НАТОга қарши блокка айланиши; 2) ШХТнинг “очиқ минтақавийлик” ғоялари асосида, кузатувчи мамлакатлар ва бевосита иштирокчиларни жалб қилган ҳолда, шунингдек Фарб тузилмалари билан интеграциялашув орқали янги ташкилотга айланиши; 3) Россия ва Хитойнинг Марказий Осиё устидан ҳамжиҳатлиқда “ғамхўрлик” қилувчи тузилма кўриниши олиши; 4) ШХТ Марказий Осиё ҳамкорлик ташкилотининг мустақиллигини тан олади (яъни улар мақоми бўйича бир хил интеграциявий бирлашма сифатида амал қиласи) [1].

Ўз навбатида Швейцарияда жойлашган Хавфсизлик тадқиқотлар маркази эксперталари 2018 йилда чоп этилган таҳлилий материалда ШХТнинг келгусида қайси йўлдан бориши унинг йирик аъзолари – Хитой, Россия ва қисман Ҳиндистоннинг ҳамкорлик даражасига боғлиқлигини кўрсатишган эди. Уларнинг фикрича, агарда учала давлат стратегик жиҳатдан келишувга эриша олса, ташкилот нафақат Марказий Осиёда, балки Евроосиё жараёнларида муҳим роль ўйнайдиган тузилмага айланиши мумкин. Шу билан бирга, аъзолар сонининг кўпайиши ва улар ўртасидаги баҳсларнинг ортиши туфайли, шунингдек Россия ва XXRнинг Евроосиё геостратегияси ҳали шаклланиш босқичида ва шу сабаб улар яқин орада умумий келишувга келолмасилигидан келиб чиқиб, швейцариялик эксперталар ташкилотнинг муваффақиятли ривожланишини шубҳа остига олишган [2].

2017 йилдан эътиборан ШХТнинг аввалгидек бўлмаслиги аниқ-равshan бўлди. Ташкилот келажакда қайси тараққиёт йўлидан боради, деган савол муҳим стратегик масалага айланмоқда. Бу нафақат Ҳиндистон ва Покистон каби ўзаро рақобатчи мамлакатларнинг аъзо этиб қабул қилиниши, балки бошқа қатор жиддий омиллар ва сабаблар билан белгиланади. Ташкилот келажаги ҳам ички жараёнлар, ҳам ташки мухитдаги стратегик ўзгаришларнинг қандай кечишига ҳам боғлиқ.

ШХТ келажаги хусусида қандайдир фикр-мулоҳазаларни изҳор қилиш учун қуйидаги

саволларга ойдинлик киритиш керак, деб ўйлаймиз. Биринчидан, унга аъзо давлатлар, энг аввало, ташкилотнинг “таянч устунлари” бўлиб келган Хитой ва Россия бу вазифани келажақда ҳам давом эттириши ёки этмаслиги. Иккинчидан, Ҳиндистондек йирик аъзонинг пайдо бўлиши ШХТдаги вазиятга ва унинг келажагига таъсир кўрсатиши, шунингдек ушбу мамлакатнинг Хитой ва Россия билан тузилма “тақдирини белгилаш”да ҳамкорлик қилишга нисбатан ёндашуви. Бизнингча, бу учала мамлакат ташкилотнинг янги босқичдаги асосий мақсад ва вазифаларини қандай кўришмокда, жоиз бўлса, улар томонидан илгари сурилаётган геосиёсий концепцияларда ШХТнинг ўрни нимадан иборат бўлиши мумкин, ва умуман, Россия ва Хитой тандеми “Россия-Хитой-Ҳиндистонга” стратегик учлигига айланиши мумкинми, деган саволларга жавоб топиш талаб этилади. Учинчидан, ташкилотнинг кенгайиши ва бу масаланинг ШХТ истиболида тутган ўрни. Тўртинчидан, ушбу омилларнинг ташкилотнинг институционал асосларига таъсир кўрсатиши.

Вакт ўтиши билан Хитой ва Россия ўртасида ШХТнинг устувор мақсад ва вазифалари ва умуман келажагига нисбатан ёндашувларида жиддий силжишлар рўй берди. Бу, фикримизча, ШХТда ўзгаришларни бошлаб берган **асосий сабаб**. Қискача қилиб айтганда, Хитой ШХТ қиёфасида ўзининг ташқи иқтисодий манфаатларини рўёбга чиқарувчи платформа сифатида ривожлантиришни, яъни келажақда ўзи етакчилик қиласидан имқтисодий интеграция механизмига айлантиришни мақсад қиласидан бўлса, бунга Москва қаттиқ қаршилик кўрсатди. Улар ўртасидаги қарама-қаршилик натижасида, аввал айтиб ўтилганидек, ХХР илгари сурган ШХТ Тараққиёт банки ва Тараққиёт жамғармаси ғоялари рўёбга чиқмади ва бу охир-оқибат ХХР томонидан “Бир йўл, Бир макон” (БМБЙ) дастурининг ишлаб чиқилишига олиб келди.

РФ томонидан илгари сурилаётган “Катта Евроосиё”¹ ва ХХРнинг БМБЙ ташаббуслари ўртасидаги рақобат ташкилотни ўзига хос “турғунлик”ка сабабчи бўлди, деган фикрларга² кўшиламиз. Демак, Россия ва ХХР назаридаги ҳозирги босқичда ШХТ “Катта Евроосиё” ва БМБЙни рўйёбга чиқаришда кўпроқ “ёрдамчи” сифатида қарашоқда. Шу маънода, ташкилотнинг тақдири кўп жиҳатдан ушбу иккала лойиҳанинг рақобати ва ҳамкорлигига боғлиқ бўлиб қолади.

Хитойнинг ташкилот доирасидаги таъсириининг кучайишидан Россия доим хавторида бўлиб келган. Шу сабаб ҳамда Марказий Осиёда ўз таъсирини сақлаб қолиши ва мустаҳкамлаши учун Россия “Москва-Пекин-Дехли” учлигини шакллантиришни илгари суриб келади. Аниқроқ айтилса, Хитойни унинг азалий рақобатчиси Ҳиндистон орқали “тийиб туриш” ни мақсад қиласидан бу унинг ШХТ доирасидаги стратегиясига ҳам тааллуклу.

Бу ўз-ўзидан ШХТ ва унинг келажагига нисбатан Ҳиндистон ёндашуви қандай ва умуман “учлик” форматида шерик бўлишга тайёрми, деган саволни келтириб чиқаради. Ҳиндистон ҳам худди Россиядек Хитойнинг Марказий Осиёда, шунингдек Жанубий Осиёда кучайишидан хавотирда ва бу ҳолат уни расмий Москва билан “учлик” форматида яқинлашишга ундейдигандек, бир қарашда. RIC (Russia-India-China) кўпчилик ғарблик эксперtlар томонидан турлича баҳолансада, томонларнинг расмий муносабати унга нисбатан ҳозирча ижобий. Лекин, таҳлилчиларнинг фикрича, яқин келажакда қуйидаги омиллар ушбу форматнинг самарали ишлашига ҳалакит бериши мумкин:

- Хитой ва Ҳиндистон ўртасидаги ҳудудий баҳсларнинг исталган пайтда дипломатик ва ҳатто ҳарбий инқирозга айланиш эҳтимоли сақланиб қолади. Бунга 2020 йил май ойида Ҳиндистоннинг Хитой билан чегарадош Ладак ҳудудида рўй берган ва қурбонларга сабаб бўлган ҳарбий тўқнашув мисол бўлиши мумкин;

- Ғарб-Россия ва Ғарб-Хитой муносабатларининг янада кескинлашуви натижасида РФ ва ХХР ўртасидаги ўзаро яқинлашув Ҳиндистонни хавотирга солиб, унинг RICдан узоклашишини тақозо этиши мумкин. Бу ҳолат айни пайтда кузатилмоқда, дейиш ҳам мумкин;

- Ҳиндистоннинг Жанубий-Шарқий Осиё минтақасида Хитой билан рақобатининг янада

¹ Россиялик эксперtlар фикрича, “Катта Евроосиё” бутун Евроосиё материиги ва Шимолий Африкада жойлашган жами 105 нафар мамлакатни ўз ичига олади. Қаранг: С.Г.Лузянин, Ф.Клименко. «Большая Евразия» И ШОС. Миропорядок, безопасность и борьба с терроризмом // Научно-аналитический журнал Обозреватель - Observer. 2018. № 8. С. 5-22.

² А.Габуев. Больше, да хуже. Как Россия превратила ШОС в клуб без интересов. 13.06.2-17.

кучайиши. Бу, табиийки, расмий Пекин ва Дехли ўртасидаги муроқотга совуқлик солиши ва ҳатто Ҳиндистоннинг Россия билан муносабатларига ҳам билвосита салбий таъсир кўрсатиши мумкин [3].

Демак, юқорида кўрсатилган омиллар RICнинг ШХТ келажаги учун "устун" вазифасини бажариши масаласи очик қолаётганлигини кўрсатмоқда.

Фикримизча, яқин келажакда RIC формати ШХТнинг "устун"ига айланма олмаса (бундай эҳтимол кучли) ва унинг уч нафар йирик иширокчиси ўртасида стратегик масалалар юзасидан қатъий келишув қарор топмаса, ташкилотда ички фрагментация жараёнларининг кучайиш эҳтимоли катта. Яъни, аъзо давлатлар тузилмадаги манфаатларидан келиб чиқувчи муайян мақсадларига эришиш учун ўзига хос "тактик гурухлар"ни тузишга ўтишини башорат қилиш мумкин. Бу эса ШХТнинг ички муаммоларини янада кескинлашишига олиб келади.

Тузилманинг келажаги хусусида очик қолиб кетаётган бошқа бир масала – бу унинг институционал муаммолари. Ташкилотда ҳамкорлик чуқурлашар экан, бу унинг институтлари ва ҳуқуқий базаси монанд равища ўзгаришини талаб қиласди. ШХТнинг 2017 йилдаги кенгайишидан сўнг мазкур масала янада долзарб тус олди. Экспертлар ташкилот замон талабларига мос равища ислоҳ қилиниши, унинг кун тартибидаги устувор вазифалар қайта кўриб чиқилиши кераклигини кўрсатишиди. Уларнинг фикрича, бу муаммолар ечилмас экан, ШХТ "мўрт" тузилмага айланиб қолиши ва унда институционал инқизорзни келтириб чиқариши мумкин. Ташкилот кенгайгач аввалгидек самарали фаолият кўрсатмаслиги аввал башорат қилинган эди. Хусусан, бу биринчи навбатда, ШХТнинг ноёб функцияси – барча масалалар юзасидан консенсус принципи асосида қарор қабул қилиш тартибининг ўзгариши мумкин, деган тахминларга сабабчи бўлган.

Аслида тузилманинг "консенсус" тамойилини БМТ Хавфсизлик Кенгашидаги "вето" ҳуқуқига киёслаш мумкин. Яъни бирон бир давлат муайян масалага қарши чиқса, консенсус таъминланмайди ва демакки масала очик қолади. Бу ташкилотда, аъзо давлатларнинг сиёсий ва иқтисодий салоҳиятидан қатъий назар, teng ҳуқуқлигини таъминлаб берувчи жуда муҳим тамойил. Лекин, амалиётда муайян масалалар бўйича рақобатчи аъзоларга эга ташкилотларда бу тамойилдан тор манфаатларда ёхуд бошқа томон ташаббусларини чеклаш учун фойдаланиш эҳтимолини ҳам келтириб чиқаради. Шу сабаб, айрим эксперталар истиқболда ШХТда консенсус тамойили атрофидаги мунозаларнинг кучайиши тахмин қилишади [4].¹

Демак, ҳозирда Хитой, Россия ва Ҳиндистон каби йирик мамлакатлар ШХТнинг стратегик вазифалари ва келажагига нисбатан ўзаро мос келувчи позицияга эга эмас. Унинг бошқа аъзоларида ташкилотнинг келажagini белгилаб беришдек катта масъулиятни ўзига олиши учун, табиийки, сиёсий ва иқтисодий салоҳияти етмайди.

Юқоридаги фикр-мулоҳазаларга таяниб, ШХТнинг қуидаги трансформация сценарийларини келтириш мумкин:

Биринчиси. Ташкилотда ҳозирги "статус-кво" сақланиб қолади, яъни ҳеч бир давлат, ҳатто Хитой ҳам яққол етакчи бўлолмайди. "Москва-Пекин" тандеми аввалги ҳолатга қайтмайди, RIC эса тузилмани янги тараққиёт босқичига олиб чиқувчи форматга айлана олмайди. Хитой ва Ҳиндистон ўртасидаги муносабатлар яқин келажакда кескинлигича қолади. Натижада, учала давлат ҳам ШХТ келажаги учун муҳим бўлган иқтисодиёт, халқаро транспорт коридорларини яратиш, глобал рақамили ва ахборот хавфсизлиги каби стратегик йўналишларда самарали ҳамкорлик қила олмайди. Бу эса, қайсиидир маънода ШХТда "турғунлик"ка олиб келиши мумкин, оқибатда ташкилот аста-секин амалий ҳамкорлик жиҳатдан самарасиз, кўпроқ "сиёсий муроқот" механизмига айланиб қолиши мумкин.

Иккинчиси. Қарама-қаршлик ва рақобатчиликка қарамасдан, Россия ва Хитой, Ҳиндистон ва XXR, Покистон ва Ҳиндистон, ҳам иккитомонлама, ҳам ШХТ кун тартиби бўйича конструктив ҳамкорликни йўлга кўя олишади ва бу ташкилот эволюциясига ижобий таъсир кўрсатиши мумкин. Бундай сценарий, албатта, катта ўзгаришларни талаб этади, хусусан, энг аввало Ҳиндистон ва Покистон, Хитой ва Ҳиндистон ўртасида ўзаро ишончни мустаҳкамлашни ва худудий баҳслар ҳал этилишини талаб қиласди. Мазкур давлатлар ўртасида зиддиятларнинг юмшатилиши – ШХТда самарали ҳамкорлик учун янги

¹ А.Муратбекова. Ўша жойда.

истиболларни очиб бериши мумкин.

Учинчиси. ШХТнинг аъзо давлатлари сони кенггайиши - унинг кун тартибининг ҳам ўзгартириб юбориши мумкин (масалан, Афғонистон ва Эрон доимий аъзо сифатида қабул қилинган тақдирда). Агарда, келажакда АҚШ қўшинлари Афғонистондан тўлиқ олиб чиқилса, табиийки, бу минтақадаги геосиёсий вазиятни тубдан ўзгартириб юборади. Афғонистонда сиёсий-харбий вазиятнинг кескинлашиши ШХТга ҳам салбий таъсирини ўтказмасдан қолмайди, ҳатто унинг айрим аъзолари ўртасидаги геосиёсий ракобатни янада кучайтириши, хавфсизлик ва барқарорлик соҳасидаги таҳдидларнинг ортишига олиб келиши мумкин. Бундай сценарийда Марказий Осиёда барқарорликни таъминлаш - ШХТнинг энг асосий вазифаси сифатида яна бир кун тартибига қайтиши мумкин.

Афғонистонда янги вазиятнинг юзага келиши – ШХТнинг халқаро нуфузи учун катта имконият ҳам очиб беради, агарда унга аъзо етакчи давлатлар ушбу мамлакат тақдири учун “умумий масъулиятни” олишга тайёр бўлса (бу ерда АҚШ ҳарбийлари олиб чиқиб кетилгандан сўнгги жараёнлар назарда тутилмоқда). Қолаверса, Афғонистонда тинчликнинг ўрнатилиши ШХТ маконининг равнақи учун катта имконият очиб беради, хусусан, Марказий Осиё ва Жанубий Осиёни ўзаро боғлаш орқали. Бундай сценарий ШХТда тубдан янги даврни бошлаб бериши, янгича куч бериши мумкин.

Кўрсатиб ўтилган сценарийлар – барчаси тахминий ва нисбий. Келгусида воқеалар кутилмаган жараёнлар ва ҳодисалар таъсирида умуман ўзгариб кетиши мумкин. Хусусан, 2019 йилда пандемия туфайли рўй берган жаҳондаги инқироз каби. Бизнингча, ШХТ ичидаги ва атрофидаги жараёнларнинг ҳозирги пайтда ривожланиш хусусиятларидан келиб чиқиб, ташкилот яқин келажакда кўпроқ биринчи сценарийга яқин траектория бўйлаб ривожланиши кўпроқ тахмин қилинади.

Фойдаланилган аадабиётлар рўйхати

1. Ф.Толипов. К вопросу о самостоятельной роли Организации Центральноазиатского Сотрудничества в рамках ШОС // Журнал “Центральная Азия и Кавказ” Центральная Азия и Кавказ: журнал социально-политических исследований. Швеция, 2004. № 3 (33). С.169-180.
2. Flexibility by design: The Shanghai Cooperation Organisation and the future of Eurasian cooperation. Zurich, May 2018 // Center for Security Studies (CSS), ETH Zurich P.21-22
3. Н.Капур «РИК, БРИКС и ШОС. О побочном эффекте глобальной перестройки». // Международный дискуссионный клуб "Валдай". 29.07.2020.
4. Муратбекова А. Кризис идентичности Шанхайской организации сотрудничества: что будет дальше? Вестник Международных Организаций. 2019. Т. 14. № 4. С. 138–160

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА ЗО-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(4-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.07.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000